

Business Sutra by Devdutt Pattanaik in Context of Transformation of Mythological Consciousness in India: Philosophical Analysis

UDC: 1(540):398

DOI: <https://doi.org/10.15421/172476>**Ryzhik Maria**Ph.D. Student, <https://orcid.org/0009-0008-0077-5312>, mariark1998@gmail.com

Odesa I. I. Mechnykov National University (Odesa, Ukraine)

Abstract

The relevance of this topic is because transformations within India's mythological system significantly influence the development and state of Indian society. These evolving myths are reflected in business practices, educational programs, new forms of communication, and leadership practices. The most prominent figure in new Indian mythmaking is Devdutt Pattanaik, creator of Business Sutra and author of over 50 books dedicated to Indian mythology. His works are particularly illustrative in the context of the impact of mythology on various aspects of social life.

The purpose of this article is to determine the features of modern transformations in Indian mythology, using the theory and practice of Devdutt Pattanaik's Business Sutra as a key example.

The results of the study indicate that Devdutt Pattanaik's activities exemplify the commercialization of religion. He creates works based on the needs of modern society. Representatives of the new Indian mythmaking transform traditional myths, placing them in new realities. From the perspective of consciousness transformation, several processes occur: the *simplification* of mythological images, the *reactualization* of mythology which includes the integration of traditional myths with current issues such as gender, economics, leadership practices, and career growth opportunities, as well as the *westernization* – the implementation of multiculturalism practices and intercultural communication with Western culture.

The conclusions of the article show that mythological stories and motifs can serve as a powerful tool for shaping corporate culture and ethics in the context of business and leadership. There is a noticeable transformation of myth from religious to secular, creating an eclectic model of interaction between religion and business. Devdutt Pattanaik's Business Sutra reflects the influence of globalization, multiculturalism, and intercultural exchange. His approach demonstrates that, despite the deep influence of Western business practices, Indian society preserves its unique identity and adapts European knowledge to its cultural context. Business Sutra exemplifies globalization in action, where traditional values and mythological archetypes are integrated into the modern business environment, blending global and local dimensions.

Keywords: culture, historical memory, values, spirituality, communication, system of values, traditions, philosophical turn, mythology, identification, society, gender issues, education

Бізнес-сутра Девдатта Паттанаїка у контексті трансформації міфологічної свідомості в Індії: філософський аналіз

Рижик Марія

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса, Україна)

Анотація

Актуальність теми зумовлена тим, що трансформації у міфологічній системі Індії активно впливають на розвиток та стан індійського суспільства. Змінені міфи відображаються у бізнес-практиках, освітніх програмах, нових формах комунікації та практиках лідерства. Найбільш яскравим представником нової індійської міфотворчості є Девдатт Паттанаїк, творець бізнес-сутри та автор кількох десятків книг, присвячених міфології Індії. Саме його творчість найбільш репрезентативна у контексті впливу міфології на сфери суспільного життя.

Мета статті – визначити особливості сучасних трансформацій індійської міфології на прикладі теорії та практики бізнес-сутри Девдатта Паттанаїка.

Результати дослідження показують, що діяльність Девдатта Паттанаїка є прикладом комерціалізації релігії. Він створює твори, ґрунтуючись на потребах сучасного суспільства. Представники нової індійської міфотворчості трансформують міфи, поміщаючи їх у нові реалії. З погляду трансформації свідомості відбуваються такі процеси: *симпліфікація* образів, *реактуалізація* міфології – зв'язування традиційних міфів з актуальними проблемами сучасності, включаючи гендерні питання, економічні питання, практики лідерства та можливості кар'єрного зростання, а також *вестернізація* – здійснення практик мультикультуралізму та міжкультурної комунікації з західною культурою.

Висновки статті наголошують, що у контексті бізнесу та лідерства міфологічні сюжети та мотиви можуть стати потужним інструментом для формування корпоративної культури та етики. Відбувається трансформація міфу від релігійного до секулярного, виникає еkleктична модель відношень між релігією та бізнесом. Бізнес-сутра Девдатта Паттанаїка є наслідком процесів глобалізації, мультикультуралізму та інтеркультурної взаємодії. Його підхід до бізнесу та лідерства показує, що незважаючи на глибокий вплив західних практик, індійський соціум зберігає свою унікальність та здатний адаптувати європейські знання під свій контекст. Бізнес-сутра – приклад глокалізації у дії, де традиційні цінності та міфологічні архетипи інтегруються у сучасний бізнес-контекст з урахуванням глобальних та локальних аспектів.

Ключові слова: культура, історична пам'ять, цінності, духовність, комунікація, система цінностей, традиції, філософський поворот, міфологія, ідентифікація, суспільство, гендерні питання, освіта

Стаття надійшла / Article arrived: 03.06.2024

Схвалено до друку / Accepted: 26.08.2024

Вступ.

Міфи відіграють значну роль у формуванні світогляду людини, а також збереженні та розвитку культурної спадщини. Вони продовжують впливати на систему цінностей суспільства XXI століття. Це спостерігається у творах представників «нової індійської міфотворчості», до цього терміну ми відносимо таких авторів, як Девдатт Паттанаїк, Аміш Тріпаті, Кавіта Кане та ін.

У сучасному індійському суспільстві спостерігається значний вплив міфології на процеси у різноманітних формах комунікації, бізнес-сфері та освіті. Специфіка сучасної індійської бізнес-культури пов'язана з процесами деколонізації та одночасно впливом західних економічних моделей на різні процеси, етичні норми та практики. У сучасній індійській бізнес-культурі спостерігається взаємодія між європейськими та традиційними цінностями (культурними архетипами). Міф трансформується та стає невід'ємною частиною корпоративної культури. Традиційні принципи можуть бути впроваджені в процеси управління, а також використовуватися для створення системи корпоративних цінностей та етичних стандартів. Процеси впливу міфології на бізнес-сферу, корпоративну етику та комунікацію, проблеми гендерного плану та соціальної нерівності не є спонтанними: в Індії є аналітики, які формують певні парадигми для цих процесів.

Актуальність теми зумовлена тим, що зміни в міфологічній системі Індії активно впливають на загальний стан соціуму, динаміку розвитку індійського суспільства. Подібні трансформації знаходять віддзеркалення у бізнесі, освіті, нових формах комунікації, уявленнях та практиках лідерства, корпоративної культури та етики. Саме тому звернення до творчості представників нової індійської міфотворчості дозволить простежити, за рахунок яких змін, порівняно з класичними міфологічними образами, відбувається дана реактуалізація, а також дозволить виявити, які виклики та загрози вона несе.

Найбільш яскравим представником нової індійської міфотворчості є Девдатт Паттанаїк, творець бізнес-сутри та автор кількох десятків книг, присвячених міфології Індії. Саме його творчість найбільш репрезентативна у контексті впливу міфології на сфери суспільного життя. Також він часто порушує питання гендерного характеру і робить внесок у сферу освіти, пропонуючи нові методи філософського пізнання, власну інтерпретацію стародавніх міфів тощо.

Мета статті – визначити особливості сучасних трансформацій індійської міфології на прикладі теорії та практики бізнес-сутри Девдатта Паттанаїка.

Спираючись на поставлену мету, ми поставили кілька завдань, серед яких:

– простежити, за рахунок яких змін у порівнянні з традиційними історіями відбувається реактуалізація міфу;

– зрозуміти, як інтеркультурні взаємодії та глобалізація впливають на традиційні індійські міфи;

– виявити, чи реактуалізація міфу відображає цінності (у певному сенсі, культурні архетипи) індуїзму та вирішує сучасні соціальні проблеми (нерівності, гендерного плану, свободи вибору тощо);

– визначити, які виклики та погрози несе реактуалізація міфу.

Джерельна база. Трансформацію міфу та його інтеграцію у бізнес-сферу буде розглянуто на творах Девдатта Паттанаїка. З усієї творчої спадщини даного представника нової індійської міфотворчості ми вирішили зупинитися на творах «Бізнес-сутра: індійський підхід до менеджменту» (Pattanaik, 2013) та «Лідер: 50 ідей із міфології» (Pattanaik, 2017).

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

У досліджуваному нами індійському матеріалі спостерігається підняття таких питань, як трансформація свідомості, гендерна нерівність, культурні та мультикультурні процеси. Для філософського осмислення цієї проблеми ми вирішили звернутися до сучасних українських дослідників. У сучасному українському науковому суспільстві спостерігається активне вивчення культурних та мультикультурних процесів, гендерних питань, нових форм філософського пізнання, духовності, етичних принципів та цінностей. Також спостерігається інтерес наукової спільноти до індійської філософської та релігійної думки.

Євген Бистрицький, Роман Зимовець та Сергій Пролеєв у книзі «Комунікація та культура у глобальному світі» (2020) визначають зв'язок глобалізації, культури та комунікації, а також розмірковують про поняття ідентичності, норми, цінності та ін.

Юлія Бродецька (2023) порушує питання буття, філософського пізнання та філософського повороту в контексті методологічної кризи у сучасній філософії. Створення нових інтерпретацій класичних знань вона пояснює соціокультурними, економічними та політичними змінами у соціумі. Анжела Бойко (2024) порушує проблему гендерної нерівності та зазначає, що суспільству необхідні системні зміни, у тому числі розширення можливостей для дівчат та жінок.

Велика увага у філософському науковому дискурсі приділяється таким поняттям як «цінності» та «система цінностей». Віталія Готинян-Журавльова (2022) вважає, що завдяки існуючій системі цінностей, комбінації певних цінностей, ознак, якостей людини формується та утворюється унікальна особистість. Вона також зазначає, що індивідууму часом доводиться пристосовуватися до нової системи цінностей, виходячи з норм та законів, прийнятих

у тій чи іншій соціальній групі. Зоя Атаманюк (2023) пише, що оволодіння загальнолюдськими, соціокультурними, національними цінностями є духовним розвитком особистості.

Віктор Левченко (2022), а також Ірина Старовойтова та Любов Юрченко (2022) у своїх роботах звертаються до феномену «пам'ять». Традиції не стоять на місці – вони переосмислюються, з потреб сучасної людини. Культурна або історична пам'ять не є архівом традицій, вивчення даного феномену дозволяє спостерігати, як форми культурної практики постійно адаптуються під умови світу, що змінюються, при цьому залишаючись актуальними для соціуму. Збереження, адаптація та передача цінностей із покоління в покоління відіграє важливу роль у контексті культури та збереження особливостей релігійної групи, нації тощо.

Для України знайомство з культурою та релігіями Індії відкриває нові можливості для комунікації та зміцнення відносин. Демонстрація поваги до інтелектуальної історії Індії може значно покращити комунікацію та співпрацю з представниками цієї країни. Як зазначає Юрій Завгородній, перші згадки, що показують інтерес до індуїзму та індійської філософії в Україні, спостерігалися наприкінці XIX – на початку XX століть (Завгородній, 2013, с. 44). У 1840-х роках було опубліковано присвячені індійській філософії тексти Ореста Новицького, від яких Завгородній пропонує «вести відлік існування професійних досліджень індійської філософії в Україні» (Завгородній, 2013, с. 15).

Ольга Лукаш приділяє увагу сучасній Індії: політиці, міжнародним зв'язкам, специфіці процесів глобалізації тощо (Лукаш, 2023). Такі роботи допомагають зрозуміти, яким чином індійське суспільство адаптується під сучасні умови в соціальному, економічному та політичному плані. Юлія Філь присвячує свої дослідження індійській історії та ідентичності (Філь, 2021), впливу західної культури та філософії на індійські реалії, а також розвитку української громади Міжнародного товариства свідомості Крішни (Філь, 2020). У контексті цієї статті також цікавить робота Івана Святненка (2016), присвячена гендерній культурі в індуїзмі. На його думку, саме західна культура значно вплинула на традиційні ролі жінок в індійському соціумі.

У сучасному індійському науковому суспільстві відбувається рецепція творчості Девдатта Паттанаїка. В основному дослідники звертають увагу на питання гендера та ідентичності (Chowdhury & Lama, 2017), а також на нову інтерпретацію древніх епосів (Vatne, 2021). Серед авторів, які заглибились у наукове вивчення бізнес-сутри, слід виділити Нупура Джа та Прадіпа Джагвана (2016). Вони зробили порівняльний аналіз теорії ієрархії потреб Абрагама Маслоу та підходу Девдатта Паттанаїка.

Автори виявили, що Маслоу ґрунтувався на західній психологічній традиції, тоді як Девдатт Паттанаїк розглядає концепції лідерства та бізнесу через призму міфології. Ця робота підкреслює, що різні світогляди та підходи можуть доповнювати один одного та збагачувати культури різних країн, що особливо важливо в епоху глобалізації.

Результати дослідження.

В епоху глобалізації та мультикультуралізму індійська міфологія стає не лише важливим аспектом культурної спадщини Індії та прикладом історичної пам'яті, але й цінним джерелом мудрості та натхнення. У зв'язку з колонізацією у країні з'явилися європейські стандарти, але індійці знайшли баланс між традицією та модернізацією, а також адаптували свої культурні традиції під реалії сьогодення. Індійська ідентичність не була повністю поглинена колоніальною культурою, це спостерігається у нових бізнес-практиках, де пропонується ідентифікувати себе з давніми героями.

Сучасний міфолог Девдатт Паттанаїк пропонує новий філософський поворот в індуїзмі, поміщає старий міф у нові реалії, що допомагає сучасній людині зрозуміти цінність давніх традицій та використовувати їх на благо в корпоративній культурі: бізнесі, лідерстві, менеджменті, освіті тощо. Діяльність Девдатта Паттанаїка є прикладом комерціалізації релігії та нового філософського повороту в індійській культурі. Він проводить паралелі між релігією та бізнесом, виробляє нову систему цінностей для людини XXI століття.

Індуїзм, на відміну від авраамічних релігій, завжди мав практичну орієнтацію. Це дозволяє даній релігії бути більш гнучкою до сучасних умов, що постійно змінюються. З дефіцитом сакрального в соціумі XXI століття повернення традицій через нову індійську міфотворчість показує адаптацію культурної та історичної пам'яті та підтримку культурної ідентичності.

У творі «Бізнес-сутра: індійський підхід до менеджменту» Девдатт Паттанаїк пропонує цікавий підхід до розгляду бізнесу через призму індійської міфології та філософії. Він дивиться на бізнес через створену ним 3В-призму, стверджуючи, що «Яка віра [belief], така й поведінка [behaviour], такий і бізнес [business]. Це бізнес-сутра» (Pattanaik, 2013, Chapter I). Унікальна концепція Девдатта Паттанаїка «віра–поведінка–бізнес» наголошує на важливості цінностей у формуванні стратегій у бізнесі. Віра визначає наше мислення та дії, які, у свою чергу, відіграють роль у характері та успіху підприємства. Важливо відзначити, що для своєї унікальної призми Девдатт Паттанаїк зупиняється на англійських термінах і вживає слово «belief» (Britannica, 2024a), а не «faith» (Britannica, 2024b). Тобто в контексті зв'язку бізнесу та релігії Девдатт Паттанаїк вважає за краще вживати термін, який передбачає наявність

раціональної підстави, ніж суб'єктивніший термін «faith», який підходить для суто духовного контексту.

Проаналізуємо поведінку основних героїв «Рамаяни» – Рами і Сіти (Goldman, & Sutherland Goldman, 2021). Принц Рама – зразок чесноти, ідеальний син та брат, справедливий правитель тощо. Він слідує дхарме, ставить пріоритети рідних і підданих вище за своїх. З одного боку, поведінка Рами приводить його до успіху – подані люблять його, а вороги бояться такого лідера. З іншого – дотримання подібних принципів грає з ним злий жарт у сфері особистого життя: обираючи слідувати думці свого народу, Рама виганяє вагітну Сіту з королівства.

Через тисячоліття залишається дискусійним питання: чому Рама не знайшов балансу, щоб бути одночасно ідеальним чоловіком і правителем. Незважаючи на те, що дотримання дхарми правителя заслуговує на повагу, ставити інтереси народу вище особистого життя не завжди правильно. Рама міг залишатися моральним прикладом, попросивши Сіту переконати мешканців королівства в її чистоті замість того, щоб виганяти її до лісу. Таким чином, довіра суспільства була для нього важливішою, ніж почуття дружини.

Повернемося до синтезу бізнесу та релігії в інтерпретації Девдатта Паттанаїка. Він не боїться ототожнювати богів з певними термінами, здійснюючи персоніфікацію морально-етичних чеснот та цінностей. Так, під богинею Лакшмі у сфері бізнесу Девдатт Паттанаїк має на увазі «багатство», під богинею Дургою – «силу, що дає безпеку та владу», а під Сарасваті – «людську увагу» (Pattanaik, 2013, Business Sutra Vocabulary). Протягом усієї книги спостерігається думка, що не слід гнатися за «Лакшмі» та «Дургою», необхідно пробудити в собі «Сарасваті». Подібні алегорії відбивають глибоку філософську думку – справжнє багатство та влада йдуть зсередини. Розвиток внутрішнього потенціалу є ключем до успіху у сучасному світі бізнесу та лідерства.

Бізнес не існує у культурному вакуумі, він взаємодіє з культурними елементами, які впливають на його функціонування у різних країнах. У Індії спостерігається глокалізація – діалектичний процес, у якому глобальні тенденції адаптуються до локальних культурних контекстів. Бізнес-сутра Девдатта Паттанаїка, в якій західні ідеї корпоративної культури трансформуються під впливом традиційних знань та цінностей (або культурних архетипів у вигляді богів та героїв) – приклад взаємодії глобальних та локальних елементів.

На окрему увагу заслуговують роботи Девдатта Паттанаїка, присвячені пошуку зв'язку між індуїстською міфологією та сучасними процесами організації роботи в групі. Нижче розберемо фрагменти робіт міфолога з книги «Лідер: 50 ідей з міфології» (Pattanaik, 2017). У книзі представлені

короткі оповідання, в яких автор намагається співвіднести поведінку відомих персонажів із давньоіндійських епосів із поведінкою людей під час під час соціалізації. Такий філософський поворот дозволяє переосмислити традиційні міфи. Це дає можливість створити нові ефективні стратегії взаємодії у процесі бізнес-комунікації.

У главі «Трагедія аудитора» (Pattanaik, 2017, Chapter 46) Девдатт Паттанаїк порівнює Лакшману, брата Рами, з аудитором (бухгалтер високої кваліфікації), тобто фахівцем, який перевіряє фінансову та податкову звітність компанії.

У цьому фрагменті ми спостерігаємо, як божественна постать перетворюється на постать із певною соціальною роллю. Для європейської людини порівняння Лакшмана з аудитором може видатися парадоксальним і навіть пародійним, а для практикуючого індіюста – образливим. Подібне порівняння наголошує на процесі десакралізації, де герой «Рамаяни» втрачає свою божественність і святість і стає звичайною людиною, яка виконує рутинну роботу аудитора.

Перед тим, як перейти до зіставлення ролі Лакшмана і ролі аудитора, міфолог розповідає про лінію Лакшмана-рекха. Це лінія, яку провів брат Рами для захисту невістки Сіти у лісі, коли вона попросила його вирушити на допомогу Рамі.

У міркуваннях з приводу того, чим є Лакшмана-рекха, Девдатт Паттанаїк ставить риторичні питання гендерного характеру: «Чим є для нас Лакшмана-рекха? Це символ кохання, створений молодою людиною для захисту невістки? Чи це символ пригнічення, створений чоловіком заради контролю жінки?» (Pattanaik, 2017, Chapter 46). Міфолог апелює до того, що сучасні форми фемінізму підштовхують дивитися на проведення Лакшманом лінії як на символ пригнічення жінки.

Однак, згідно з «Рамаяною» (Goldman, & Sutherland Goldman, 2021), Лакшмана ставився до Сіти з повагою, оскільки вона була дружиною його старшого брата Рами. Тому її захист був для нього одним із насущних завдань, які він виконував із радістю та любов'ю. Якщо прийняти той факт, що мотивом Лакшмани для створення захисної лінії були теплі почуття до невістки та піклування про неї, то стверджувати про контроль та гноблення з боку брата Рами неправомірно. Правильно це було б назвати опікою з боку близької людини.

На думку Девдатта Паттанаїка Лакшмана «як мінімум справляє враження патріархального покровителя» (Pattanaik, 2017, Chapter 46), що очевидно виходячи з самого тексту «Рамаяни» (Goldman, & Sutherland Goldman, 2021). Але якщо це навіть і контроль, то цей контроль скоріше треба назвати захистом, який запобігає можливим небезпекам, що підстерігають Сіту, а не спосіб пригнічення Сіти братом Рами.

Після слів про «патріархального покровителя» міфолог переходить до міркувань про бізнес, підкреслюючи, що і «в бізнесі так само», тобто і тут є патріархальне заступництво (Pattanaik, 2017, Chapter 46). Хоча Девдатт Паттанаїк і говорить про необхідність правил у будь-якому колективі, підкреслюючи, що вони «сприяють процвітання та безпеці компанії» і «допомагають нам приручити і організувати себе» (Pattanaik, 2017, Chapter 46).

Далі Девдатт Паттанаїк переходить до роздумів про роль аудитора в робочому колективі, приходячи до висновку, що «аудитор – це своєрідний Лакшмана організації, який захищає її перед порадою директорів та інвесторами» (Pattanaik, 2017, Chapter 46). На думку міфолога, «відносини між радою директорів та організацією такі самі, як між Рамою та Сітою». Сіту він прирівнює до організації, а Раму ідентифікує з радою директорів. Трансформація героїв та поява в них нових соціальних ролей – одна з характеристик нової індійської міфотворчості. Завдяки подібним процесам відбувається адаптація традиційних знань та цінностей, повернення сакрального у повсякденне життя. Подібні трансформації можуть допомогти у формуванні корпоративної етики.

Безпека установи залежить, на думку Девдатта Паттанаїка, від аудитора (Лакшмани), який «стежить за дотриманням правил і навіть створює правила, які забезпечують дотримання інших правил». Аудитор-Лакшмана «може здатися гнобителем», оскільки «його вимоги позбавляють волі дій» (Pattanaik, 2017, Chapter 46). Але якщо позбавити аудитора (Лакшману) можливості встановлювати правила та порядок в організації, то яким чином в організації підтримуватиметься внутрішня дисципліна, що забезпечує її повноцінне функціонування? Виникає дилема – або дати свободу дій усім працівникам і тим самим паралізувати роботу організації, або дати владу та контроль аудитору, який забезпечить нормальне функціонування організації. Тому будь-які міркування про ймовірне придушення виглядають абсурдними і безглуздими.

Можна подивитись на цю трансформацію Лакшмани як на спробу повернення сакрального до повсякденного життя. Спостерігається діалектичний процес і поєднання двох протилежних культурних векторів: з одного боку відбувається спрощення від бога до аудитора, з іншого – будь-яка людина, завдяки новій міфотворчості може приписати своїй соціальній ролі особливу важливість і певну сакральність. Сакралізація повсякденно-соціального (в даному контексті бізнес-стратегій) – одна з основних рис нової міфотворчості.

Міфологу вдається провести порівняння між історією про Лакшмана-рекху і розповіддю про роль контролера в поведінці аудитора, в яких правила поведінки в організації аналогічні з проведеною лінією, що захищає Сіту від можливої небезпеки.

Таким чином, не можна уникнути правил, що обмежують поведінку підлеглих, але при цьому ведуть до повноцінного функціонування організації або захищають її від можливого краху завдяки виробленій дисципліні.

Девдатт Паттанаїк зазначає, що «саме аудитора залучають, якщо з'ясується, що промоутер зловживає коштами інвесторів та використовує їх для збільшення власного благополуччя за рахунок організації» (Pattanaik, 2017, Chapter 46). Такого промоутера міфолог називає ім'ям головного лиходія – ракшаса з «Рамаяни», кажучи, що «той, хто має бути Рамою, перетворюється на Равану і змушує організацію порушувати правила заради своєї користі» (Pattanaik, 2017, Chapter 46). Порівняння Рами та Равани некоректне. Ці персонажі протилежні один одному, і в ортодоксального індуїста не може виникнути навіть думка про те, що Рама міг стати схожим на Равану. Рама – духовна особистість, у його образі втілені ідеали праведності та моральних цінностей. Своїми діями він демонструє, як одна людина може впливати на колективну культуру, а також як етичні цінності можуть впливати на шлях та розвиток самої людини.

Незважаючи на те, що Девдатт Паттанаїк апелює до феміністичних поглядів, говорячи про те, що Лакшмана-рекха є символом придушення, спроба пов'язати історію про Лакшмана-рекху і роль аудитора в сучасних організаціях є досить вдалою проекцією індуїстських традицій на сучасні форми менеджменту. Процес трансформації сакрального та його впровадження у повсякденне є прикладом збереження та адаптації культурної та історичної пам'яті. Подібна інтерпретація дій героїв «Рамаяни» дозволяє сучасній людині знайти своє покликання та місію в умовах мінливих умов соціуму.

У главі «Вони не повинні думати так, як ви» (Pattanaik, 2017, Chapter 37) Девдатт Паттанаїк представляє Ханумана як підлеглого, який боїться робити дії сам. Він завжди звертається до керівництва для схвалення своїх планів.

Хануман у «Рамаяні» – вірний слуга Рами, який сприймається як позитивний персонаж. Але міфолог пропонує подивитись на нього з іншого боку. Після того, як «Рішення Ханумана спалити Ланку не сподобалося Рамі» (Pattanaik, 2017, Chapter 37), Хануман боїться приймати рішення самостійно. Він вважає за краще спочатку радитися з Рамою. Це не зовсім подобається принцу, адже він має багато інших турбот.

Девдатт Паттанаїк наводить приклад із життя сучасної організації, в якій бос придушує всі ініціативи своїх підлеглих. Міфолог наголошує, що лідери мають захочувати ідеї своїх працівників, адже у цьому полягає суть довіри (Pattanaik, 2017, Chapter 37). Варто зазначити, що такий підхід не завжди може мати успіх. Заохочення ініціатив може

привести до великих витрат із бюджету компанії. Невдачі можуть привести до невпевненості у співробітників, зниження продуктивності, конфліктів між колегами. Тобто, якщо проектувати ситуацію з «Рамаями» в сучасну бізнес-комунікацію, то можна прийти до висновку, що Хануман із традиційного епосу був по-своєму правий, коли радився із Рамою перед ухваленням рішення.

Якщо дивитися з точки зору духовності, то можна провести наступну паралель: як Хануман звертається до Рами за порадою, так і люди можуть звертатися до богів за підтримкою у важких ситуаціях. Однак, і в таких випадках представники релігій радять не просто чекати на подарунок від Бога, але самостійно виявляти ініціативу і намагатися долати перешкоди на шляху до своєї мети.

З погляду трансформації свідомості у новій індійській міфології відбуваються такі процеси: симпліфікація образів, реактуалізація міфології – зв'язування традиційних міфів з актуальними проблемами сучасності, включаючи гендерні питання, економічні питання, практики лідерства та можливості кар'єрного зростання, а також вестернізація – здійснення практик мультикультуралізму та міжкультурної комунікації з західною культурою.

Висновки.

Індійська міфологія включає складну суміш релігійних, філософських і культурних переконань, які формувалися протягом тисячоліть. Нові інтерпретації міфологічних сюжетів допомагають представникам нової індійської міфотворчості створювати актуальні твори, які знаходять відгук у сучасній аудиторії. Девдатт Паттанаїк пропонує новаторські ідеї, які популярні серед жителів Індії. Його бізнес-сутра – приклад взаємодії бізнесу та традиційних індійських цінностей (культурних архетипів), які є невід'ємною частиною індуїстського релігійного світогляду.

Реактуалізація міфу та трансформація традиційних образів показує рух від релігійного до секулярного, а також відображає появу еkleктичної моделі, де релігія та бізнес об'єднуються. Історично індуїзм завжди був школою життя з просвітницькою тональністю, протягом століть він був тісно пов'язаний із повсякденними аспектами життя, до яких можна віднести бізнес-процеси.

Бізнес-сутра Девдатта Паттанаїка є наслідком процесів глобалізації, мультикультуралізму, а також інтеркультурної взаємодії. Його підхід до бізнесу та лідерства показує, що незважаючи на глибокий вплив західних практик, індійський соціум зберігає свою унікальність та здатний адаптувати європейські знання під свій контекст. Бізнес-сутра – приклад глокалізації у дії, де традиційні цінності та міфологічні архетипи інтегруються у сучасний бізнес-контекст з урахуванням глобальних та локальних аспектів.

Міфологічні образи та постаті божеств адаптуються та інтегруються в сучасну бізнес-

культуру. У контексті бізнесу та лідерства міфологічні сюжети та образи можуть стати потужним інструментом для формування корпоративної культури. Ідентифікація себе з героями епосів допоможе знайти свою місію та виконувати свою соціальну роль із ще більшою мотивацією. Подібні концепції можуть бути використані у майстер-класах та семінарах з бізнес-комунікації – в офісах, школах, університетах та інших установах.

Саме філософське розуміння зазначених процесів допоможе суспільству та його інтелектуальній еліті створити потужні духовно-світоглядні механізми, які будуть по-перше, зберігати в культурі глибинні філософські смисли класичної індійської духовної традиції; по-друге, запобігти руйнівній деградації та симпліфікації цієї традиції. Принцип діалектики дозволяє чітко виділити позитивні риси та негативні риси процесів у новій індійській міфотворчості.

Діяльність Девдатта Паттанаїка є прикладом комерціалізації релігії та нового філософського повороту в індійській культурі. Він проводить паралелі між релігією та бізнесом, виробляє нову систему цінностей для людини XXI століття. З проаналізованих творів можна назвати такі цінності, актуальні для бізнес-культури: довіру, відповідальність, ефективність, честь, совість, істину тощо. Архетипи богів та героїв – Рами, Лакшмана та Ханумана можуть надихати на створення ефективної команди, сприяти розвитку лідерських якостей та турботі про благополуччя підлеглих. Крім полегшення бізнес-процесів, історії з «Рамаями» та інших міфів можуть бути корисними при обговоренні та вирішенні проблем гендерного плану, нерівності та свободи вибору. Індуїстські міфи і новий погляд на них можуть сприяти створенню справедливішого суспільства.

Питання про те, чи є проаналізовані твори Девдатта Паттанаїка розвитком чи деградацією сучасного індуїзму, залишається предметом дискусії та наукового дослідження. З одного боку, подібні твори розвивають у сучасних людей інтерес до індуїзму та адаптують релігію під нові реалії. Це дозволяє релігії залишатися актуальною навіть за доби глобалізації. З іншого боку, спостерігається симпліфікація традиційних цінностей та хибна інтерпретація сакральних знань. Однак, сміємо припустити, що у зв'язку з мультикультурною політикою, появою неоіндуїстських сект і комерціалізацією індуїзму, подібні процеси неминучі. І тоді саме філософія, якщо надати їй належне місце в культурі та управлінні суспільством, може стати певним регулятором даного процесу, потужним голосом культури, яка буде свідчити про загрозові небезпечні культурні процеси та надавати суспільству інтелектуально-духовно-світоглядний ресурс, який допоможе гармонізувати різні культурні тенденції.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Атаманюк, З. М. (2023). Духовність особистості як прояв культурного розвитку. *Наукове пізнання: методологія та технологія*, 1(51), 30-36. <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2023-1-5>
- Бистрицький, С., Зимовець, Р., & Пролеев, С. (2020). *Комунікація та культура у глобальному світі*. Київ: Дух і Літера.
- Бойко, А. І. (2024). Вплив гендерних проблем на формування безпеки суспільства. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*, 1, 57-64. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.1.8>
- Бродецька, Ю. (2023). Просторовий поворот: хронотопність буття. *Докса*, 2(40), 6-14. [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2023.2\(40\).307195](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2023.2(40).307195)
- Готинян-Журавльова, В. (2022). Особистісне вимірювання людини у контексті взаємодії соціуму і культури. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, 44, 27-33. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.44.3>
- Завгородній, Ю. Ю. (2013). *Рецепція індійської філософії в Україні. Лінія Вед (1840 – 1930-ті рр.)*. Київ: Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України.
- Левченко, В. (2022). Музейність у системи почуттів культурної пам'яті. *Докса*, 1(37), 138-142. [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2022.1\(37\).281828](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2022.1(37).281828)
- Лукаш, О. І. (2023). Сучасна Індія на шляху успішних перетворень: модель розвитку. *Проблеми всесвітньої історії*, 4(24). <http://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-24-6>
- Святненко, І. О. (2016). Гендерна культура в індуїзмі: традиціоналістський та модернізаційний аспекти. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 19(4), 99-105. <https://doi.org/10.15421/1716085>
- Філь, Ю. С. (2020). Універсальність вайшнавизму та місце української культури в ISKCON. *Східний світ*, 2(107), 101-112. <https://doi.org/10.15407/orientw2020.02.101>
- Філь, Ю. С. (2021). Секуляризм у сучасній Індії. *До 150-річчя від дня народження академіка А. Ю. Кримського: матеріали Міжнародної наукової конференції* (Київ, 19–20 жовтня 2021 року), (с. 246-248).
- Britannica, Editors of Encyclopaedia*. (2024a). belief. Encyclopedia Britannica. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/belief>
- Britannica, Editors of Encyclopaedia*. (2024b). faith. Encyclopedia Britannica. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/faith>
- Chowdhury, P. D., & Lama, D. (2017). Conflicting Issues of Identity and Gender Roles: A Study of Select Texts by Devdutt Pattanaik. *International Journal of Multifaceted and Multilingual Studies*, 4 (6), 1-9.
- Goldman, R. P., & Sutherland Goldman, S. J. (Eds.). (2021). *The Ramayana of Valmiki*. Princeton: Princeton University Press. Retrieved from <https://archive.org/details/the-ramayana-of-valmiki-2022-critical-edition>
- Jha, N., & Jagwan, P. (2016). Where the “Sutra” Defies the “Hierarchy of Needs” – A Comparison of Devdutt Pattanaik's Book Business Sutra With Maslow's Theory of Hierarchy of Needs. *International Journal of English Language, Literature and Humanities*, 4(1), 256-261.
- Pattanaik, D. (2013). *Business Sutra: A Very Indian Approach to Management*. New Delhi: Aleph Book Company. Retrieved from <https://amzn.in/d/00R9K2r1>
- Pattanaik, D. (2017). *Leader: 50 Insights from Mythology*. Mumbai: HarperBusiness. Retrieved from <https://amzn.in/d/0b0Ab8DK>
- Vatne, J. S. (2021). A Study of Myth in Patnaik's Sita: an Illustrated Retelling of Ramayana. *Literary Cognizance*, 2(2), 37-39.
- Yurchenko, L., & Starovoitova, I. (2022). The Philosophy of the Ukrainian Ethnic Group's Destruction in the Soviet Period. *Skhid*, 3(1), 29-34. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3\(1\).271314](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3(1).271314)

REFERENCES

- Atamanyuk, Z. M. (2023). Spirituality of the individual as a manifestation of cultural development. *Scientific knowledge: methodology and technology*, 1(51), 30–36. <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2023-1-5>
- Boyko, A. I. (2024). The impact of gender issues on the formation of social security. *Perspectives. Socio-political journal*, 1, 57-64. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.1.8>
- Britannica, Editors of Encyclopaedia*. (2024a). belief. Encyclopedia Britannica. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/belief>
- Britannica, Editors of Encyclopaedia*. (2024b). faith. Encyclopedia Britannica. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/faith>
- Brodetska, Yu. (2023). Spatial turn: chronotopy of being. *Doksa*, 2(40), 6-14. [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2023.2\(40\).307195](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2023.2(40).307195)
- Bystrytsky, E., Zymovets, R., & Proleev, S. (2020). *Communication and culture in the global world*. Kyiv: Spirit and Letter.
- Chowdhury, P. D., & Lama, D. (2017). Conflicting Issues of Identity and Gender Roles: A Study of Select Texts by Devdutt Pattanaik. *International Journal of Multifaceted and Multilingual Studies*, 4 (6), 1-9.
- Fil, Yu. S. (2020). The Universality of Vaishnavism and the Place of Ukrainian Culture in ISKCON. *Eastern World*, 2(107), 101-112. <https://doi.org/10.15407/orientw2020.02.101>
- Fil, Yu. S. (2021). Secularism in Modern India. *To the 150th Anniversary of the Birth of Academician A. Yu. Krymsky: Proceedings of the International Scientific Conference* (Kyiv, October 19–20, 2021), (pp. 246-248).
- Goldman, R. P., & Sutherland Goldman, S. J. (Eds.). (2021). *The Ramayana of Valmiki*. Princeton: Princeton University Press. Retrieved from <https://archive.org/details/the-ramayana-of-valmiki-2022-critical-edition>

- Gotynyan-Zhuravlyova, V. (2022). Personal measurement of a person in the context of the interaction of society and culture. *Visnyk of Lviv University. Series of philosophical and political studies*, 44, 27-33. <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.44.3>
- Jha, N., & Jagwan, P. (2016). Where the “Sutra” Defies the “Hierarchy of Needs” – A Comparison of Devdutt Pattanaik’s Book *Business Sutra* With Maslow’s Theory of Hierarchy of Needs. *International Journal of English Language, Literature and Humanities*, 4(1), 256-261.
- Levchenko, V. (2022). Museumism in the system of feelings of cultural memory. *Doksa*, 1(37), 138-142. [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2022.1\(37\).281828](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2022.1(37).281828)
- Lukash, O. I. (2023). Modern India on the Path of Successful Transformations: a Model of Development. *Problems of World History*, 4(24). <http://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-24-6>
- Pattanaik, D. (2013). *Business Sutra: A Very Indian Approach to Management*. New Delhi: Aleph Book Company. Retrieved from <https://amzn.in/d/00R9K2r1>
- Pattanaik, D. (2017). *Leader: 50 Insights from Mythology*. Mumbai: HarperBusiness. Retrieved from <https://amzn.in/d/0b0Ab8DK>
- Svyatnenko, I. O. (2016). Gender Culture in Hinduism: Traditionalist and Modernization Aspects. *Scientific and Theoretical Almanac Grani*, 19(4), 99-105. <https://doi.org/10.15421/1716085>
- Vatne, J. S. (2021). A Study of Myth in Patnaik’s Sita: an Illustrated Retelling of Ramayana. *Literary Cognizance*, 2(2), 37-39.
- Yurchenko, L., & Starovoitova, I. (2022). The Philosophy of the Ukrainian Ethnic Group’s Destruction in the Soviet Period. *Skhid*, 3(1), 29-34. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3\(1\).271314](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3(1).271314)
- Zavgorodniy, Y. Y. (2013). *Reception of Indian philosophy in Ukraine. Line of the Vedas (1840 – 1930s)*. Kyiv: Institute of Philosophy named after G.S. Skovoroda NAS of Ukraine.